

Καβείριο Σαμοθράκης

Ο Απόστολος Παύλος, γνωστός και ως «Απόστολος των εθνών», είναι αυτός που περισσότερο από κάθε άλλον, κήρυξε τον λόγο του Ιησού σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο. Τα ταξίδια του εμπνέουν ακόμα και σήμερα χιλιάδες χριστιανούς από όλο τον κόσμο, οι οποίοι συρρέουν στην Ελλάδα, προκειμένου να ακολουθήσουν τα βήματα του Αποστόλου Παύλου και να επισκεφθούν τα μέρη από τα οποία πέρασε και δίδαξε. Κάθε χρόνο χιλιάδες ταξιδιώτες επισκέπτονται σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας και γίνονται παράλληλα κοινωνοί του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Το παρόν κείμενο δεν θα σταθεί σε λεπτομέρειες σχετικά με την προσωπικότητα και το έργο του Αποστόλου Παύλου, απλώς ως σύγχρονοι περιηγητές θα επισκεφθούμε και εμείς τα ίδια μέρη της Ελλάδας και θα περιηγηθούμε στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, που θα συναντήσουμε στο διάβα μας. Ταυτόχρονα θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια εικόνα του ελλαδικού χώρου στα χρόνια των περιηγήσεων του Αποστόλου Παύλου.

Η περιήγησή μας ξεκινάει λοιπόν από τη...

Σαμοθράκη και το Ιερό των Μεγάλων Θεών

Σύμφωνα με τις «Πράξεις των Αποστόλων», κείμενο γραμμένο από τον Ευαγγελιστή Λουκά, ο οποίος συντρόφευσε τον Απ. Παύλο σε κάποια από τα ταξίδια του, το 49μ.Χ. αρχίζει το δεύτερο ταξίδι του Παύλου με σύντροφό του τον Σίλα, προκειμένου να στηρίξει τις νεοϊδρυθείσες Εκκλησίες της Συρίας και της Κιλικίας. Ήταν ωστόσο μοιραίο, το ταξίδι αυτό να μη συνεχιστεί στη Μικρά Ασία, αλλά στην Ελλάδα. Όπως αφηγείται ο Λουκάς (Πράξεις 16, 10: «*Αναχθέντες οὖν ἀπὸ τῆς Τρωάδος εὐθυδρο-*

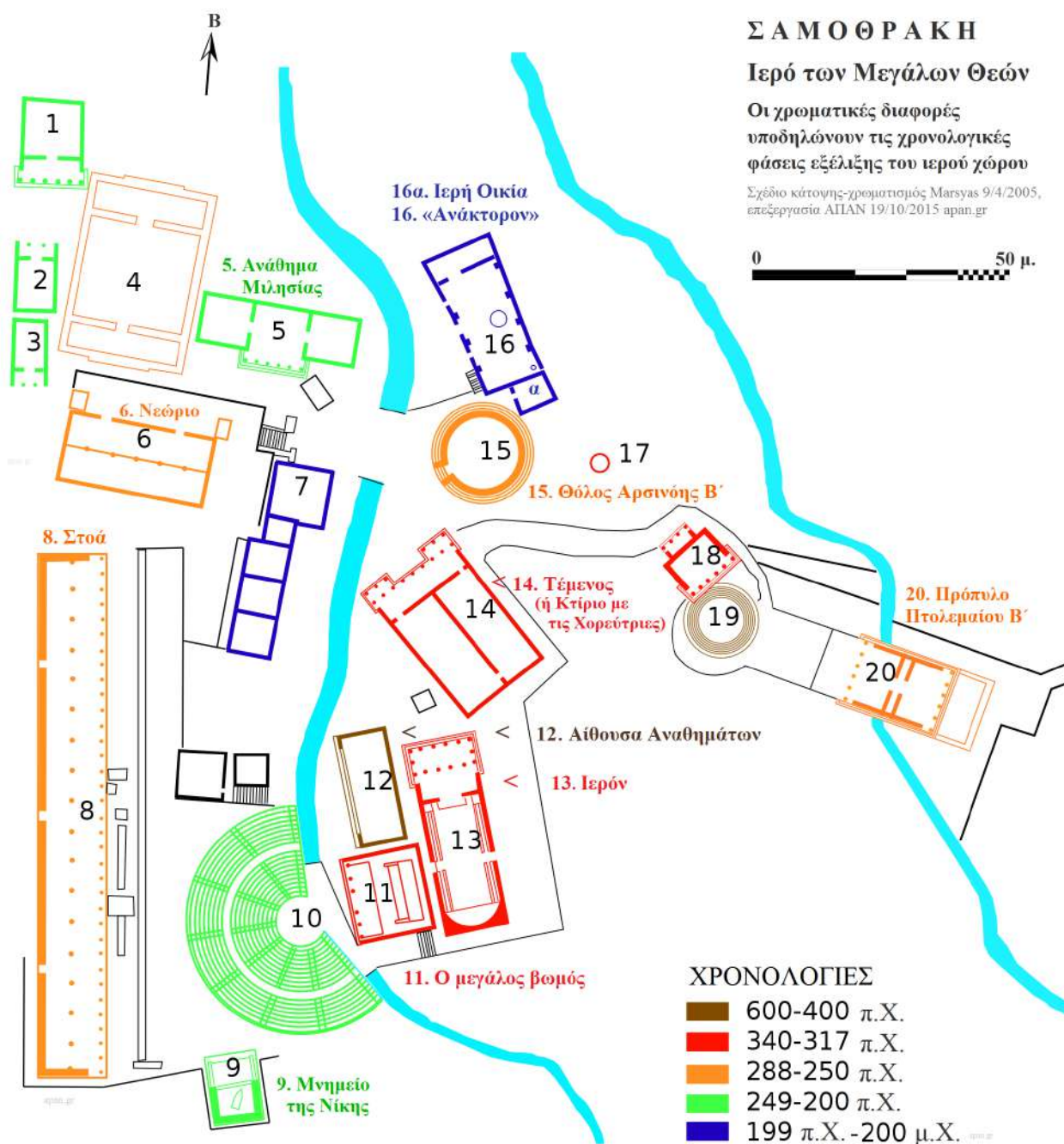
μήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν»), ο Αποστόλος κατά την παραμονή του στην περιοχή της Τρωάδας είχε ένα όραμα ενός Μακεδόνα, που τον ikέτευσε να πάει στη Μακεδονία. Έτσι, λοιπόν, ο Αποστόλος άλλαξε τα σχέδιά του να επισκεφθεί τη Βιθυνία και άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας και, με τη συντροφιά του Σίλα, του Τιμόθεου και πιθανότατα και του ίδιου του Λουκά, έπλευσε προς Μακεδονία, κάνοντας σύντομη στάση στη Σαμοθράκη.

Η Σαμοθράκη, ένα σχετικά μικρό και άγονο νησί, είχε ανέκαθεν μεγάλη γεωγραφική σημασία, λόγω της θέσης του στο Θρακικό πέλαγος, πάνω στις θαλάσσιες ρότες που οδηγούσαν από την Ελλάδα προς τα Δαρδανέλια και τον Εύξεινο Πόντο. Τα αρχαιότερα κατάλοιπα κατοίκησης εντοπίζονται στη Νεολιθική Εποχή, σύμφωνα με σποραδικά αρχαιολογικά κατάλοιπα, τα οποία γίνονται πυκνότερα από την Εποχή του Χαλκού. Είναι πολύ πιθανό ότι σε αυτά τα πρώιμα χρόνια το νησί κατοικήθηκε από διάφορα προελληνικά φύλα, προερχόμενα από τη Θράκη, ίχνη των οποίων επιβιώνουν στη μυθολογική παράδοση, σε στοιχεία της τοπικής λατρείας και σε μια προελληνική γλώσσα, η οποία επιβίωσε ως γλώσσα λατρευτική κατά τη διάρκεια των Καβειρίων Μυστηρίων.

Το νησί εποικίστηκε από Έλληνες αιολικής προέλευσης κατά τα τέλη του 8ου-αρχές 7ου αι.

Νίκη Σαμοθράκης.
Μουσείο του Λούβρου, Παρίσι.

Κάτοψη του ιερού, με χρωματικές επισημάνσεις οι οποίες επισημαίνουν τη χρονολογία κατασκευής των συγκροτημάτων του ναού (Wikimedia Commons).

π.Χ., οι οποίοι συνυπήρξαν ειρηνικά με τους ιθαγενείς κατοίκους του νησιού. Αποτέλεσμα αυτής της συνύπαρξης και ανάμειξης πολιτιστικών στοιχείων, υπήρξε και η ξεχωριστή λατρεία των Μεγάλων Θεών, στην οποία θα αναφερθούμε.

Ήδη από τους πρώιμους αρχαίους χρόνους η Σαμοθράκη, εξαιτίας και της γεωστρατηγικής θέσης της, εξελίχθηκε σε μία από τις σημαντικές πόλεις-κράτη του Ελλαδικού χώρου, έχοντας τη δυνατότητα κοπής και δικού της αργυρού νομίσμα-

τος κατά τον 6ο αι. π.Χ. Μετά τους Περσικούς Πολέμους, όμως, όπως συνέβη και με άλλες νησιωτικές πόλεις-κράτη, η Σαμοθράκη επισκιάστηκε από την άνοδο άλλων, ισχυρότερων δυνάμεων, όπως της Αθήνας. Σε αυτή την περίοδο της ελληνικής ιστορίας, η Σαμοθράκη έγινε μέλος της Αθηναϊκής Συμμαχίας και μια μάλλον ασήμαντη πόλη για τα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας.

Ωστόσο το νησί διατήρησε για πολλούς αιώνες ιδιαίτερη θέση και σημασία εξαιτίας της ιερότητας

Σαμοθράκη. Ιερό των Μεγάλων Θεών. Αποψη του Ιερού από τα ΝΑ (Wikimedia Commons).

του και της φήμης της μυστηριακής λατρείας των Μεγάλων Θεών. Για αυτόν τον λόγο στην επόμενη περίοδο, το νησί συνδέθηκε με τον βασιλικό οίκο των Μακεδόνων και βρέθηκε υπό την προστασία του Φιλίππου Β΄ καθώς και του Μ. Αλεξάνδρου. Αυτή είναι άλλωστε και η περίοδος της μεγάλης οικοδομικής ανάπτυξης του ιερού, η οποία συνεχίστηκε και επί των Διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου.

Στη Ρωμαϊκή Εποχή η Σαμοθράκη διατήρησε όχι μόνο την αίγλη ενός Ιερού Χώρου, υπό την προστασία των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, αλλά και τη σημασία της ως ενδιάμεσος σταθμός των θαλάσσιων δρόμων προς και από τον Εύξεινο Πόντο. Σε αυτόν τον σταθμό έκανε στάση για μία νύχτα ο Απ. Παύλος, διανυκτερεύοντας στην Παλαιόπολη και την επόμενη μέρα έπλευσε με τους συντρόφους του προς τη Νεάπολη, τη σημερινή Καβάλα. Σε ανάμνηση πιθανότατα αυτής της διανυκτέρευσης, κτίστηκε τον 6ο αιώνα εκκλησία στον τύπο της βασιλικής. Την περίοδο της επίσκεψης του Παύλου, η κυρίαρχη τοπική λατρεία ήταν η λατρεία των Μεγάλων Θεών που έφθανε στο αποκορύφωμά της κάθε χρόνο το καλοκαίρι κατά την τέλεση των Καβειρίων Μυστηρίων.

Τα Καβείρια Μυστήρια και η λατρεία των Μεγάλων Θεών

Η Σαμοθράκη υπήρξε το μεγάλο χωνευτήρι, όπου επιβίωσαν οι πανάρχαιες λατρείες των προελληνικών κατοίκων του νησιού σε συνδυασμό με τους αρχαίους ελληνικούς θεούς. Έτσι διαμορφώθηκε η

λατρεία των Μεγάλων Θεών, τα ονόματα των οποίων δεν έπρεπε ποτέ να προφέρονται ή να καταγράφονται. Πρόκειται για τη λατρεία χθόνιων θεοτήτων που συνασπίζονται γύρω από τη «Μεγάλη Μητέρα», γνωστή από τις πηγές ως *Αξίερος*, την οποία οι Έλληνες συσχέτιζαν με τη θεά Δήμητρα. Στο πλευρό της *Αξίερου* βρίσκεται ο σύζυγός της και θεός τής γονιμότητας *Καδμίλος*, ο οποίος ταυτίζεται από τους Έλληνες με τον θεό Ερμή. Δίπλα στο «Ιερό Ζεύγος» στέκονται και δύο δίδυμοι θεοί που ονομάζονται *Κάβειροι*. Αυτοί ήταν οι προστάτες των ναυτικών και των ναυαγών. Οι ντόπιοι τους ταύτιζαν με τους τοπικούς ήρωες *Δάρδανο* και *Ηετίωνα*, για τους υπόλοιπους Έλληνες όμως ταυτίζονταν και με τους *Διόσκουρους*. Από το πάνθεον των Μεγάλων Θεών δεν μπορούσαν να λείψουν και οι θεοί του Κάτω Κόσμου, *Αξιόκερσος* και *Αξιόκερσα*, που ταυτίζονται με τον Άδη και την Περσεφόνη.

Τα Καβείρια Μυστήρια παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες αλλά και διαφορές με τα Ελευσίνια Μυστήρια. Η σημαντικότερη ομοιότητα είναι αυτή της μυστηριακής λατρείας, επομένως και στην περίπτωση των Καβειρίων, πολλές λεπτομέρειες της λατρείας, παραμένουν ένα άλυτο μυστήριο για τους μελετητές. Κι εδώ, όπως και στην Ελευσίνα, υφίστανται δύο βαθμίδες συμμετοχής των πιστών, η *μύηση* και η *εποπτεία*. Ενώ όμως στην Ελευσίνα η κατάκτηση και των δύο βαθμίδων ήταν υποχρεωτική, δεν ισχύει το ίδιο στη Σαμοθράκη. Ο μεγάλος

Η ζωφόρος του προπύλου του Τεμένους, με την απεικόνιση των χορευτριών (Wikimedia Commons).

όγκος των πιστών έφθαβε μέχρι τη βαθμίδα της μύησης και μόνο λίγοι προχωρούσαν στο επόμενο στάδιο της εποπτείας. Αυτό ίσως σχετίζεται με διλήμματα κυρίως ηθικού χαρακτήρα, που έπρεπε να αντιμετωπίσουν οι μυημένοι, όπως οι εξομολόγηση όλων των αμαρτιών τους, προκειμένου να καθαρθούν και να λάβουν άφεση, εάν κάτι τέτοιο ήταν δυνατό. Τέλος η σημαντικότερη διαφορά των Καβειρίων από τα Ελευσίνια Μυστήρια, ήταν η ελεύθερη πρόσβαση σε όλους, χωρίς περιορισμό φύλου, κοινωνικής τάξης ή εθνικότητας. Τα πλήθη των πιστών που συνέρεαν για να μυηθούν, πίστευαν ότι με αυτόν τον τρόπο γίνονταν καλοί άνθρωποι, ότι κέρδιζαν την εύνοια των Μεγάλων Θεών, καθώς και ότι θα ήταν προστατευμένοι κατά τη διάρκεια μεγάλων ταξιδιών στη θάλασσα.

Το λειτουργικό τυπικό, όπως είναι αναμενόμενο σε ένα τέτοιο ιερό, περιελάμβανε προσευχές, ικεσίες, θυσίες ζώων στους βωμούς και τις εσχάρες του ιερού, καθώς και σπονδές προς τις χθόνιες θεότητες στους πολλούς βόθρους που βρέθηκαν. Είναι βέβαιο ότι οι μυημένοι παρακολουθούσαν επίσης αναπαράσταση του «Ιερού Γάμου» των θεών του Κάτω Κόσμου, που σε μεταγενέστερους χρόνους ταυτίστηκε με τον γάμο του μυθικού ζεύγους Κάδμου και Αρμονίας.

Τα κτήρια του Ιερού

Τα περισσότερα από τα κτίρια του ιερού που συναντά ο επισκέπτης σήμερα, κτίστηκαν κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους, πολλά δε πάνω στα ερείπια αυτών που προϋπήρχαν ήδη από τους αρχαϊκούς ή κλασικούς χρόνους. Εδώ θα αναφερθούν τα σημαντικότερα εξ αυτών που έπαιζαν σημαντικό ρόλο κατά την τέλεση των Μυστηρίων.

● Το Ανάκτορον

Πρόκειται για το κτήριο στο οποίο τελείτο η μύησης. Πρόκειται για μία μεγάλη αίθουσα που πρόσφερε επαρκή χώρο για μεγάλο πλήθος πιστών, προκειμένου να παρακολουθήσουν τις τελετές. Οι μυούμενοι έπρεπε προηγουμένως να έχουν προετοιμαστεί σε έναν μικρότερο χώρο, ευρισκόμενο νοτίως του ανακτόρου, στο *σκευοφυλάκιο*. Κατά τη διάρκεια της μύησης πραγματοποιούντο διάφορες τελετές, όπως σπονδές και τελετουργικοί χοροί. Μετά τη μύηση επιτρεπόταν στους μυημένους να εισέλθουν σε ένα μικρό άδυτο, στη βόρεια πλευρά του Ανακτόρου, προκειμένου να παρακολουθήσουν κάποια τελετουργικά δρώμενα και να τους επιδειχθούν τα ιερά σύμβολα. Εν συνεχεία, οι μυημένοι επέστρεφαν στο σκευοφυλάκιο, προκειμένου να παραλάβουν κάποιο έγγραφο που να πιστοποιεί τη μύησή τους.

● Η Θόλος της Αρσινόης

Πρόκειται για τη μεγαλύτερη σε διαστάσεις θόλο της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής. Υπήρξε ανάθημα της βασίλισσας Αρσινόης, είτε κατά την περίοδο που υπήρξε σύζυγος του βασιλιά Λυσίμαχου (288-281 π.Χ.), είτε κατά την επόμενη δεκαετία που υπήρξε σύζυγος του αδελφού της Πτολεμαίου Β. Ο σκοπός αυτού του μεγάλου οικοδομήματος ήταν να στεγάσει τις συνάξεις των επισήμων πρέσβων των ελληνικών πόλεων-κρατών κατά τη διάρκεια των ετήσιων θερινών Μυστηρίων, καθώς και η τέλεση σε αυτό θυσιών.

● Κτήριο της Ζωφόρου των Χορευτριών

Βρίσκεται νοτίως της Θόλου, στο κέντρο του ιερού, και πρόκειται για μεγάλο οικοδόμημα στο οποίο κανείς είχε πρόσβαση μέσω προπύλου στη βόρεια

Σαμοθράκη. Ιερό των Μεγάλων Θεών. Θόλος Αρσινόης (Wikimedia Commons).

πλευρά του κτηρίου. Σε αυτό το κτήριο βρέθηκε ανάγλυφη ζωφόρος που απεικονίζει χορό χορευτριών. Κτίστηκε γύρω στα 340 π.Χ. και πιθανολογείται ότι υπήρξε δωρεά του βασιλιά Φιλίππου Β'. Λόγω της ύπαρξης της ζωφόρου εικάζεται ότι σε αυτόν τον χώρο οι μνημένοι παρακολουθούσαν το τελετουργικό του «Ιερού Γάμου» του Κάδμου και της Αρμονίας.

• Το Ιερόν

Στο νοτιότερο τμήμα του ιερού, βρίσκεται το πιο μεγαλειώδες κτήριο, γνωστό ως το *Ιερόν*. Το κτίσιμο του ξεκίνησε γύρω στο 325 π.Χ., αλλά ολοκληρώθηκε στη μορφή που σώζεται 175 χρόνια αργότερα.

Σε αυτόν τον χώρο είχαν πρόσβαση μόνο οι μύστες που επιθυμούσαν να κατακτήσουν την ύψιστη βαθμίδα της μύησης, την *εποπτεία*. Το τυπικό περιελάμβανε δύο στάδια: κατά το πρώτο στάδιο οι μύστες έπρεπε να εξομολογηθούν στους ιερείς όλες τις αμαρτίες τους και να λάβουν άφεση· κατά το δεύτερο στάδιο εισέρχονταν στο κτήριο, όπου ακολουθούσαν τελετές καθάρσης και θυσιές. Εν συνεχεία, οι επόπτες καθήμενοι στο πίσω μέρος του Ιερού παρακολουθούσαν τελετές «Αποκάλυψης». Αποκτούσαν, λοιπόν, το δικαίωμα της *Εποπτείας* των «αποκαλυπτικών τελετών».

Εκτός από τα τέσσερα βασικά μνημεία του ιερού ο περιηγητής έχει τη δυνατότητα να δει πολ-

λά περισσότερα κτήρια, όπως ενδεικτικά το *Κτίριο των αναθημάτων* δίπλα στο Ιερόν, την *Αυλή των βωμών* στο ίδιο σημείο, το *Θέατρο* στο δυτικό άκρο, όπου παρουσιάζονταν διάφορα ιερά δρώμενα, το μνημείο όπου στεκόταν το πασίγνωστο *Άγαλμα της Νίκης της Σαμοθράκης*, αφιέρωμα των Ροδίων γύρω στο 220-190 π.Χ. Σήμερα το εμβληματικό άγαλμα υποδέχεται τους επισκέπτες του μουσείου του Λούβρου στο Παρίσι. Στα δυτικά βρίσκονται τα θεμέλια μνημειώδους *Στοάς*, που κτίστηκε στο πρώτο ήμισυ του 3ου αι. π.Χ. προκειμένου να παρέχει καταφύγιο στους αναρίθμητους επισκέπτες του ιερού. Στα ανατολικά, όπου κάποτε ήταν η κύρια είσοδος προς το ιερό, δεσπόζει το μνημειώδες *Πρόπυλο, ανάθημα του Πτολεμαίου Β'*. Εκτός από τα βασικά αυτά μνημεία, ο επισκέπτης του χώρου δεν πρέπει να παραλείψει να επισκεφθεί και το παρακείμενο Αρχαιολογικό Μουσείο, στο οποίο στεγάζονται τα σημαντικότερα ευρήματα των ανασκαφών.

Βιβλιογραφία

Karl Lehmann, *Samothrace: A Guide to the Excavations and the Museum*, New York University Press, Thessaloniki 1998.

Σοφία Γρυδάκη
Αρχαιολόγος & Ξεναγός